

2 januari 1970

KERSTMORGEN

(Kerstochtend 26 december 1969)

Goedenmorgen, vrienden.

Ik hoop dat u een prettige kerstdag hebt gehad. Vandaag is het dus de tweede kerstdag. Dat is altijd een fantastisch leuke dag. Want op de eerste dag van het feest zijn er nog vromen die met gebed, gezang en rijkelijke voeding zich hoofdzakelijk met het religieuze aspect van deze dagen bezighouden. Maar dan komt de tweede dag, die extra dag, waarop eenieder uitbarst in extra materialistische losbandigheden. Dat klinkt misschien nog, of ik veel kritiek heb. Maar waarom zou ik kritiek uitoefenen op de kerstviering. Er zijn al zoveel mensen, die dat op het ogenblik doen. Er zijn mensen, die hier honger gaan lijden, omdat de biefraantjes honger hebben, of omdat iemand in een universiteit anders denkt dan zij. Er zijn mensen, die protesteren tegen allerhande dingen. Want het is echt een tijd voor protesten. Het is een heerlijke kersttijd.

Nu meent u misschien weer, dat dit maar een gemeen grapje van mij is. Wanneer u denkt aan Kerstmis, met al die mooie engeltjes, al dan niet in maxi, die boven de stal zweven, hebt u echt het gevoel: dit is de tijd voor vroomheid en rust. Mooier nog. Langs de hemel dwaalt er een lichtende ster en op de aarde sjokken drie wijzen er achteraan met hun kamelen, en de herders in de velden liggen, tot iemand komt om hen wakker te maken en hen te zeggen: opstaan, jongens, het is kerstfeest, dus op naar de kribbe.

De feitelijke situatie, waarin dit kerstgebeuren zich afspeelt, is echter anders dan men zich meestal wel realiseert. Even maar komt iets daarvan in het verhaal naar voren, maar dan ook maar even: "In die dagen had de keizer een volkstelling bevolen", enz. Dat was een keizer, ergens ver weg in Rome. Wanneer die keizer zei: "Jullie hebben zich te laten tellen en voor mijn gemak zul je daarvoor nog grote afstanden af moeten leggen", dan lief men zich tellen, dan legde men grote afstanden af. En wanneer die keizer zei: "ik wil zóveel aan belastingen ontvangen", dan werd die belasting geïnd, al hielden de mensen ook niets meer over om te eten. Wanneer die keizer zei: "Ik wil de publieke orde handhaven", dan gebeurde dat. Opstandelingen, degenen, die zich niet aan de regels wilden houden, werden eenvoudig gekruisigd, of op een andere even pijnlijke wijze ter dood gebracht. Zo was het in de dagen vóór dit eerste kerstfeest.

Wanneer je even daarover na gaat denken, moet het wel een grootse tijd geweest zijn: een periode vol van veranderingen. Nu kunnen wij allen wel beseffen, dat de tijd, dat Israël werkelijk groot is geweest als natie op de wereld, niet zo heel lang heeft geduurd. Zeker: Israël was een belangrijke staat in de dagen van Salomo. Maar het volk werd daarna overheerst door de Babyloniërs, de Assyriërs, de Egyptenaren. En wanneer zij baas in eigen land waren, voerden zij steeds weer oorlog tegen de Filistijnen of de Amelekieten. De komst van Rome veranderde dan ook niet zo heel veel, naar ik meen. Ook t.a.v. de huidige tijd is er niet zo veel verschil met het verleden: het moderne Israël leeft op voortdurende voet van oorlog met de buurlanden. Vanuit het hedendaagse standpunt is dit misschien onnodig en verschrikkelijk. Maar in het verleden ging het altijd zo. Men was dus steeds weer bezet, of in oorlog met omringende landen. Uiteindelijk komt men onder de heerschappij van Rome.

Nu was het keizerrijk Rome ergens een nuchtere staat, wat aan de bureaucratische kant zelfs. Men had een senaat, waar de senatoren op dezelfde wijze die nu nog gebruikelijk is, met elkander stonden te bekvechten, terwijl de generaals ondertussen maar al te vaak deden, wat zij zelf wilden. Want de senaat bepaalde misschien, wie geëerd zou worden, maar de generaals bepaalden, wat veroverd en waar gevochten zou worden. Zij trokken de legers van Rome binnen en zeiden na kore strijd: eenvoudige bevolking, jullie zijn nu voortaan onderdanen van Rome.

En wanneer je er heel veel voor over hebt, of je heel erg verdienstelijk, maakt, kun je misschien zelfs wel Romeins burger worden. In het evangelie treffen wij dan ook een paar joden aan, die Romeins burger zijn. Ook Paulus was burger van Rome. Voor de rest zijn de burgers er alleen voor om het de soldaten prettig te maken, belasting te betalen en niemand last te bezorgen. Dat prettig maken ging wel wat anders dan in deze dagen. Er was geen christelijk tehuis voor soldaten of zo, maar wel een soort gemengd latijns-jiddische osteria, compleet met alles, wat een soldaat van node heeft - inclusief het vrouwelijke geslacht.

Nu werden in de tijd rond Jezus' geboorte de lasten in het land der joden wel wat erg zwaar. Ook dit is begrijpelijk voor eenieder, die van de situatie ook maar enigszins op de hoogte is. Rome had in die dagen Egypte nodig. Dit was het land, waar men ondermeer graan vandaan kreeg. Rome was nu eenmaal een grote stad en de opbrengst aan granen in Italië werd in verhouding steeds minder. De burgers hadden dus brood en spelen nodig, zonder dat men die geheel uit eigen land kon verkrijgen. Dit betekende dat men een betrekkelijk groot leger, een ambtelijk apparaat, en de nodige schepen moest inzetten. Die dingen moesten betaald worden, ook al kan aan hetgeen er naar Rome wordt gezonden, niet worden getornd. Nu zal u bekend zijn, dat een veroveraar bij voorkeur zijn soldaten en kosten laat betalen door een land, dat hij bezet. Onder de landen, die daarvoor in aanmerking kwamen, was Israël belangrijk. Het lag betrekkelijk dicht bij Egypte, beschikte over een goede Middellandse zeehaven en was rijk.

Maar de rijkere weten zich veelal van de zwaarste lasten vrij te kopen. Door de eerbied, die de Romeinen gemeenlijk toonden voor de goden van de volkeren, die zij overmeesterden, kwam de tempelschat voorlopig niet in aanmerking voor confiscatie. Maar de landvoogden moesten het nodige afdragen aan Rome en bovendien voor eigen beurs zorgen. Het is geen wonder, dat er tijden voorkwamen, waarin de boeren zelfs hun zaaigranen ontnomen werden, terwijl de kleine man, die transporten organiseerde, niet alleen de gewone bezittingen, maar ook wagens en ezels kwijtraakte. Althans wat dit betreft ging het de joodse voerlieden dus nog iets beter dan menige moderne staat, want die raken op de duur alles kwijt, behalve hun ezels. Het is onder deze omstandigheden en in dit land, waar veel ellende is en velen lijden onder dictatuur, dat Jezus geboren wordt. In een nogal ongelukkig land dus. Want vergeleken bij de praktijken van de Romeinen, zijn zelfs de kolonels in Griekenland nog heel fatsoenlijke jongens - fatsoenlijk dus binnen het kader van deze vergelijking in ieder geval.

Hier wordt het kind geboren, waarvan wij de komst op aarde gisteren hebben herdacht. Het kerstevangelie is in alle kerken gesproken, het heeft met radio en tv. de wereld omreisd, het heeft op de mogelijke en zelfs de meest onmogelijke plaatsen gegalmd. In huiskamers hebben zelfs vrome huisvaders het voorgelezen aan hun gezin. Er werd een kind geboren. Een klein kind. Eigenlijk een beetje een onbenullig kind zelfs, al mag je dat voor velen niet zeggen, omdat het de Messias is. Zeker: je vindt hier de op aarde gekomen verlosser. Maar voorlopig is hij nog maar een klein, machteloos kindje. En Maria en Jozef mogen dan wel uit het geslacht van David stammen, maar bijzonder veel tellen zij kennelijk ook niet mee Wanneer Maria en Jozef zo belangrijk waren geweest, zozeer mee hadden geteld binnen het geslacht van David, was er voor hen in Bethlehem wel een plaats te vinden geweest. Bethlehem was de stamstad van het geslacht David. Er woonden dus vele mensen uit deze familie. Wanneer iemand werkelijk van belang was, vond men heus nog wel een plaats voor hen. Maar het verhaal maakt ons duidelijk, dat er zelfs in de herberg geen plaats voor hen was - en dus ook niet gemaakt werd. Uiteindelijk verwees een medelijdende ziel hen naar een grot, die gebruikt werd als stal.

Die grot was niet eens een echte stal, maar diende onder bepaalde omstandigheden als noodstal. Nu heet zij plechtig de Grot der Geboorte. En volgens mij is het nu een permanente kruising tussen een godsdienstige kermis en een zwijnenstal. Dit laatste komt waarschijnlijk voort uit het feit, dat er zoveel denominaties zijn, die hier allen hun eigen vorm van heilig zijn willen beoefenen. Stel u de toestand eens voor. Ergens in een noodstal bevalt een jonge vrouw. Je kunt er over vechten, wie de eerste aanleiding tot dit gebeuren is geweest, Jozef of de H. Geest, maar in ieder geval wordt er een kind geboren. Eigenlijk is dat niet zo iets bijzonders. Dergelijke dingen komen meer voor, gebeuren zelfs betrekkelijk vaak. De gelovigen hebben het opgesierd. Tenslotte is de eenvoudige geboorte van een eenvoudig kind niet overtuigend genoeg bij het

vertellen. Er waren engelen nodig. U denkt misschien nog aan de stalletjes, zoals u die in de kerken wel aantreft. Dat zijn van die bouwsels van hout en riet met een engeltje erboven als een soort reclamebord, dat een schild draagt met als opschrift: Gloria in excelsis Deo.

De werkelijkheid is een grot. Hangt er nu werkelijk boven de heuvel, waar die grot ligt, een engel met een schildje? Kletspraat. En zouden er werkelijk engelen uitgetrokken zijn om de geboorte aan de herders te verkondigen? Het zal wel iets anders zijn gegaan. Iemand wilde in de stal iets zoeken, of had er iets vergeten en ging dit halen. Daargekomen bemerkt hij : Hé, er is hier een kind geboren. En dat in die kou. Wat een armoede! Die man zal dan wel teruggelopen zijn naar zijn vrienden, die de kudden bewaakten en hen gezegd hebben: "Jongens, luister eens! Er is in de noodstal zo net een kind geboren. Laat ons zien, of wij wat voor die mensen kunnen doen". En de herders zijn er heen gegaan. Zij waren arm en dus konden zij iets missen. Zij hadden wel niet veel, maar de een gaf een lammetje, de ander wat te eten, een derde iets om te drinken. Wel wil ik aannemen, dat zij, eenmaal bij de grot gekomen, onder de bekoring kwamen van het kind, de pasgeborene. Wat volgens mij op zich reeds een klein mirakel is.

Dat de vader onder de bekoring komt van zijn eerstgeborene lijkt mij wel normaal. Maar stel je nu eens voor, dat je als vreemde erbij komt. Daar ligt, in een kribbe, zo een garnaal met een wat te groot hoofdje te spartelen. Het kind is in een paar todden gewikkeld - anders had Maria niet bij de hand. Kunt u zich voorstellen, dat u als vreemde dan uitroept: "Oh, wat mooi!", en meteen in aanbidding op uw knieën neerzinkt? De oorzaak daaraan kan nooit het kind zelf zijn, maar wel mogelijk zijn uitstraling, die al het andere overheerst. Kijk, dat geloof ik nu wel. Dat kind had een bijzondere uitstraling. De verhalen overdrijven m.i. wel engszins, wanneer zij in suikerzoete woorden duidelijk proberen te maken, hoe zoet en lief het kindje wel was.

En zo vredig was Jezus' komst op aarde eigenlijk ook niet bepaald. Zijn er katholieken die weten, welk feest hun kerk eigenlijk vandaag vieren moet? Weet u het niet? Vandaag viert men het feest van de onnozele kinderen. Zij waren de eerste martelaren van het christendom. Herodus liet alle jonge kinderen in Bethlehem eenvoudig vermoorden, toen hij hoorde, dat er iemand van het geslacht David zou zijn geboren, die aanspraak op de troon van Israël zou kunnen maken. Let wel: hij wist dit niet zeker, maar vermoedde het slechts door de vragen van de wijzen uit het oosten en de commentaren op de profeten van enkele wetgeleerden en bijbelkenners. Toch reageerde hij onmiddellijk met kindermoord. Dit is niet zo verwonderlijk als het lijkt: Herodus was een vorst, die aangesteld was en zijn macht ontleende aan de Romeinen. Hij was niet populair. Al behoorde Herodus tot een voorname familie, hij was er niet ten onrechte bevreesd voor, dat een dergelijk kind - of de aanspraken nu wel of niet geheel juist waren, - tot vaandel zou worden voor de reeds bestaande opstandigen en het verzet zou maken tot een volksbeweging. In de bergen waren immers reeds groepen van de z.g. makkabeërs actief, opstandelingen die het soms zelfs wel de Romeinen lastig maakten, maar bij voorkeur hun aandacht plachten te richten op rijke joden als tollenaars en handelaren die samenwerkten met de Romeinen. Voor een dergelijk beperkt verzet is kentekenend, dat men zijn acties tegen de bezettende macht tracht te financieren met hetgeen men de bevolking ontnemt, zodat niet ten onrechte wel eens wordt gesteld, dat kleine groepen vrijheidsstrijders het meestal de bevolking lastiger maken, dan de macht waartegen zij zich verzetten.

Hoe fel zijn opeens met dit alles de kleuren geworden, waarin de kerstgeschiedenis nu naar voren komt: Er is een kind geboren. Op zich is dit voor de wereld meestal een onbelangrijk iets. Wij maken er een mirakel van, omdat er iets edels van is uitgegaan. Omdat Jezus later zoveel voor ons is gaan betekenen, hebben wij dit edele en het wonderbaarlijke in de verhalen versterkt. Men heeft geredeneerd: dit is zo mooi, dit is zo goed, dit kan niet menselijk meer zijn en heeft zijn verhalen aangepast aan dit denkbeeld. Of alles, wat ons zo wordt verteld over Jezus' geboorte, weten wij eigenlijk niet. Wij weten alleen, dat er wel een kind is geboren. Onder die omstandigheden kunnen wij zelfs nog wel aannemen, dat Herodus zo bang was zijn troon in gevaar te zien komen, dat hij, alleen omdat er mogelijk iemand geboren was, die daarop aanspraak zou kunnen maken, vele kinderen zonder meer heeft laten vermoorden. Dit laatste feit - als zodanig moeten wij het beschouwen, wanneer wij de rest van het verhaal als juist willen zien - is nu niet bepaald in overeenstemming met de belofte die wij bij alle kerststalletjes en

diensten steeds weer aantreffen als even authentiek als de rest: Vrede op aarde aan hen, die van goeden wille zijn.

Men kan zich aan deze moeilijkheid onttrekken, zoals eens een theoloog meende te moeten doen, door te stellen, dat de vermoorde kinderen nog te klein waren om te kunnen weten, wat zij wilden, zodat zij nog niet van goeden wille konden zijn, terwijl zij bovendien door god als de eerste martelaren in het hemelrijk zijn opgenomen. Maar volgens mij begint het spektakel rond de vredesvorst toch wel wat vreemd, wanneer wij zien dat er vele onschuldige kinderen worden opgeofferd. Bedenk wel: Jozef en Maria worden gewaarschuwd. Zij krijgen van een engel te horen, dat zij moeten vluchten. Voor hen komt een speciale boodschapper vertellen: Jongens, de soldaten komen eraan om je kind te vermoorden. Maak dat je wegkomt. Maar al die andere ouders, die toch evenveel van hun kinderen houden, kinderen, die nog even onschuldig zijn als het kind Jezus op dit ogenblik, krijgen geen waarschuwing!

Eerlijk lijkt mij in ieder geval dit alles niet. Wel is het voor de mens een natuurlijke ontwikkeling, want overal, waar er op aarde iets goeds is, is onmiddellijk ook moord en doodslag. Maar ook dit is Kerstmis!! Moord op vele kinderen, zowel als het verhaal van de geboorte van een eenvoudig kind in een armelijke stal uit eenvoudige ouders. Voor zoiets moet je werkelijk wel grote goede feesten vieren. Daarvoor moet je kerstbomen neerzetten en versieren. Hang je ballen en slingers maar in de boom, trek er engelenhaar overheen en laat een uurwerkje mechanisch Stille Nacht, Heilige Nacht, spelen. Verdrink alle besef van de kindermoord van eens en het onrecht van heden in het mechanisch getinkel, laat de glazen klinken, wanneer je vreest je te vervelen, overlaad de tafels met spijzen en vier in gezapige vrede en duldzaamheid hét Feest. Denk a.u.b. er vandaag niet over na, dat voor alles, zelfs het leven van Jezus op aarde, betaald moet worden.

Tjonge, tjonge, wat een opruierige taal, nietwaar? Daar komt de een of andere gekke geest - de hemel weet waar hij vandaan komt, maar hij zal wel uit het duister zijn, want anders zou hij het zo niet zeggen, nietwaar - die vertelt, dat alle zoetheid van het kerstfeest eigenlijk een soort farce is. Volgens hem is het geheel een combinatie van simpele misverstane vroomheid en middenstandsexploïtatie. Er zijn nu wel mensen op aarde, die iets dergelijks beweren of beweerden, maar dat zijn hopelijk domme mensen, die nog gered kunnen worden. Maar dat een geest, die toch beter zou moeten weten, iets dergelijks ook nog eens durft zeggen, dat is werkelijk iets verschrikkelijks. Want verschrikkelijk is het toch wel, dat in deze dagen iemand tegen het heerlijk zoete kerstfeest, durft zeggen: farce. Vooral wanneer hij nadrukkelijk ook tracht te zeggen tegen al die goedwillende mensen, die bv. in Washington D.C. bij het Witte Huis de kerstboom hebben opgezet, dat zij en hun leiders zich vaak meer gedragen als Herodus en zijn soldaten dan als de eenvoudige herders, die zij willen schijnen.

Verschrikkelijk is het dat men dergelijke dingen durft te zeggen tegen allen, die zo schoon prediken over de geboorte en de verlossing in de vele kerken van de wereld en vooral de hogeren onder hen voorhoudt, dat zij nog dommer en zelfzuchtiger handelen dan de priesters, leviëten, ja, zelfs de hoge afstammelingen van David, die in de herberg zaten en geen plaats wensten te maken voor een hoogzwangere vrouw, omdat het te lastig zou worden en er toch al plaats te kort was om werkelijk confortabel te leven. Ik zou tegen de vele priesters willen zeggen: de mensen in de karavaanserai wisten t.m. nog niet, dat Jezus geboren zou worden, dat er iets bijzonders was met deze arme vrouw. Maar jullie prediken de kerstvrede in jullie rijke, mooie kerken, terwijl er kinderen verrekken in Biafra, mensen van ellende sterven in vele landen en velen vermoord worden in Vietnam, waar, mede op hun verzoek, de democratie zo geheel zuiver en heldhaftig verdedigd wordt, dat de kans heel groot is, dat daar pas werkelijk de gepredikte vrede uit zal breken op het ogenblik, dat de laatste jammerende stem van de laatste Vietnamees klinkt en wegsterft.

Laat ons nu maar eens eerlijk zijn: protesteren is natuurlijk geen kunst. Je kunt de mensen gemakkelijk genoeg hun vele fouten voor de voeten werpen, want die zijn er. Maar past dat wel bij het kerstfeest? Is er bij dit kerstfeest dan niets beters te vinden dan moord, doodslag en overdrijving? Is er in dit alles niets zinvollers te vinden dan de legenden, over zingende engeltjes, een gloria in excelsis deo in de nacht, aanbidding en moord op onnozele kinderen?

Zouden wij niet iets anders kunnen vinden dan de legenden over mirakelen en verlossing, dingen, die later misschien waar worden, wanneer Jezus besluit de consequentie van zijn leren en leven te aanvaarden, door ervoor te sterven in plaats van voor de gevolgen van eigen woorden en daden weg te vluchten, zoals de meeste mensen plegen te doen? Is de zin van het kerstfeest niet eerder de belofte, die zelfs in een kind liggen kan? Ook in dat kind in Biafra, dat sterft van honger en in dat kind in Vietnam, dat alleen ronddoelt, tot het ergens opgenomen of gedood wordt door de ene of andere partij in de Mekongdelta?

Soms kan er in een kind een licht zijn. Iets, wat zo rein en zo hoog is, dat je alle kinderlijke fratsen en streken daardoor kunt vergeten. Iets, wat je zo sterk beroert, dat je er niet meer over nadenkt, of dit kind nu esthetisch wel mooi is of niet. Soms leeft in een kind de toekomst. Soms leeft in een kind - en je weet niet hoe - een stukje oneindigheid. Er zijn kinderen op de wereld, kinderen, waarin de oneindigheid leeft. En die kinderen worden eens niet meer vermoord. Trouwens, het vermoorden van kinderen is uit de mode geraakt en vindt alleen nog plaats uit ideële en idealistische overwegingen. Maar op een andere wijze kan men die kinderen ook vermoorden, juist door hen al te zeer te willen beschermen. Je troetelt ze dood, bind ze aan het karretje van de welvaart en leert ze, dat ze zich nergens iets van aan hoeven te trekken, omdat alles toch wel in orde komt. Want zo dood je wel niet het kind zelf, maar wel het Licht, dat erin leeft als een deel van de eeuwigheid.

Kerstmis zou het goede feest moeten zijn van een onzelfzuchtige liefde. Ik geloof graag, dat u zoals u hier zit, veel voor anderen over hebt, dat u hen werkelijk wel liefhebt op uw manier. Maar bent u werkelijk bereid voor die liefde te sterven, daarvoor alles op te offeren, uw eigen wensen te vergeten om alleen aan het andere, de anderen dienstbaar te mogen zijn? Ik betwijfel het. Een enkele keer zweep je jezelf misschien tot die grootheid op, maar zelfs dat voornamelijk, wanneer je voldoende toeschouwers hebt om rijkelijk te kunnen genieten van je eigen zelfopoffering. Liefde, die alles achter zich laat is de essentie van het kerstfeest. Een liefde, die niet meer nadenkt over eigen gelijk of ongelijk, maar zich alleen nog maar wijden wil en kan aan het geluk van anderen. En dit aspect kun je op een tweede kerstdag even goed herdenken als op een eerste kerstdag, of op elke andere dag van het jaar. Het gaat om liefde. Om liefde, die niet vraagt, niet eist, liefde die niet stipuleert, dat het zus of zo zou moeten zijn of worden. Het gaat om een liefde, die zich niet bindt aan een persoon, of aan een geloof en denken. Het gaat om een liefde, die zegt: Hier zijn wij, wij leven, de mensen zijn er, God is er. Dit is reden genoeg om alles te aanvaarden en in vreugde te leven en te dienen.

Ja, dat alles is waar en mooi. Maar eigenlijk ook zo onmogelijk, vindt u niet? Het was in Israël niet direct prettig, toen Jezus er geboren werd. Zoals het niet bepaald prettig is op de wereld, nu er een soortgelijke verandering zich aankondigt, nu Aquarius werkzaam is geworden. Daarbij is de Aquarius-periode wel een werkelijkheid, maar wordt het mooie woord door vele mensen van heden voornamelijk gebruikt om een kórende verlossing weer te geven. En als je niet in Aquarius kunt geloven, zijn er altijd nog de vliegende schotels, of het systeem, om je hoop op te vestigen, nietwaar? De mensen associëren dergelijke zaken met een verlossing, een vrij worden van hun problemen. Maar in feite betekenen zij alleen maar: er komt verandering.

In de verandering werd Jezus geboren. In een tijd van veranderingen leeft ook u, vandaag. Dat lijkt mij de moeite waard om eens over na te denken. Er was onrecht in Israël in de tijden waarin Jezus geboren werd. Er is onrecht in deze dagen, over de gehele wereld zelfs. Ik kan nu wel voorbeelden gaan noemen, maar wat het verleden betreft blijven het voor u toch maar namen. In het heden kan men spreken over klassenjustitie. Die kan voortkomen uit de eerbied voor bepaalde standen, maar evengoed voortkomen uit de behoefte van een bepaalde stand om voor zichzelf voordelen te verwerven, als uit angst voor de mogelijke sucsessen van bepaalde soorten revolutionairen. Hoe het ook zij: werkelijke rechtvaardigheid is er niet al te veel in de wereld van heden. Ook toen was er weinig of geen werkelijk recht meer: de godsstaat van het jodendom moest zich onderwerpen aan de besluiten van een landvoogd uit angst voor de troepen, die o.m. gelegerd waren in de burcht Antonia. Men had zich dus maar te onderwerpen aan de decreten van een vreemde, verre keizer, die bovendien nog de brutaliteit had zichzelf als een half goddelijk of zelfs goddelijk wezen te beschouwen. Tegenwoordig zetelen dergelijke keizers

eerder in Rusland en Amerika dan in Romeins Italië. Maar is er verder werkelijk zoveel veranderd? Daar zitten zij, de keizers van heden, die hun decreten over de mensheid uit laten gaan. De mensen hebben het alleen maar te doen. En als zij het niet doen, gebeurt er iets als in Tsjechoslowakije. Dan grijpt men in om de orde te handhaven enz.

Overall is ook heden het onrecht. Zeker, in het heden zijn er voor de mensen vaak bezittingen en mogelijkheden te over. In de tijd van Jezus' geboorte waren er ook veel mensen die mede dankzij de bezetting rijk werden. Joodse handelslieden hadden hun vestigingen in Rome en Alexandrie, hadden contacten overal en dreven een uitgebreide handel over praktisch de gehele toen bekende wereld. Zoals de machtigen en groten van heden: de concerns, de banken en geldschietters. Maar er is ook een grote armoede, zelfs wanneer zij vaak andere aspecten bevat dan hetgeen men gaarne in deze dagen onder armoede verstaat. De armoede van Israël eens was ook niet alleen de armoede van boeren, die beroofd werden van alles, zelfs hun zaaigoed. Het was ook niet alleen gelegen in de angst van de vrouwen, die zich maar hadden te buigen voor de wil van elke dronken soldaat. Het was vooral het denkbeeld, dat de eigen wereld verbrijzeld werd. Het was het sterven van het eigen denken en de eigen wil van Jeruzalem, dat 70 jaren later in een wanhopige poging zichzelf te hervinden, in opstand zou komen en vernietigd zal worden tot geen steen meer op de andere stond.

Het werkelijke drama, de werkelijke armoede, was gelegen in het feit, dat mensen de Romeinen naar de mond praatten en de priesters koehandel dreven met hun tegenstanders om zo t.m. het recht te kunnen behouden nog zelf sikkels voor de tempel te mogen innen. De armoede lag in het denken van de hooggeplaatsten en de machtige handelaren, die de orde beschouwden als veel belangrijker dan alle geestelijke waarden en menselijke rechten: "het is beter, dat een mens sterve, dan dat een geheel volk ten onder ga". Natuurlijk, een Jezus, een andere rebel, kan wel enigszins gelijk hebben, maar de openbare orde, de noodzaak de algemene moraal hoog te houden, is belangrijker dan één enkele waarheid. Zo heeft men in die dagen gesproken - en zo spreekt men in deze dagen nog steeds. Wat niet verwonderlijk is: men leeft in eenzelfde soort tijd: een tijd van verwarring.

Het kenmerk van de periode is in beide gevallen een maatschappelijke chaos, een overheersing. Tijden, waarin een handelaar of een concern uit moet maken, wat democratie is en waarin een staatsman voor de kleinen uitmaakt, op welke wijze zij mogen denken, leven en handeldrijven. Wanneer ik nu als mens op aarde zou leven, zou ik bij mijzelf de neiging niet kunnen onderdrukken zo nu en dan naar het oosten te zien om te kijken of er al een ster zichtbaar is, die nieuwe wonderen verkondigt. Ik zou, op grond van het verleden en de herhaling van de ontwikkelingen in het heden, uitzien naar een ster, die verkondigen zou dat er een verlosser geboren is. Dat is natuurlijk niet erg christelijk, want er kan maar één verlosser zijn. Mogelijk komt er zo nu en dan wel eens een wereldleraar, een soort profeet, maar je moet de dingen niet te gek maken. En toch vraag ik mij af, of er ook in uw dagen niet iemand zou kunnen zijn, die datgene, wat Jezus op de een of andere wijze van alle andere mensen heeft onderscheiden, ook in zich kan dragen.

Laat ons niet vergeten, dat wij met Kerstmis een Jezus herdenken, die hulpeloos, in doeken gewikkeld in de kribbe ligt, maar dat het diezelfde Jezus is, die later zal zeggen: "Niet ik ben het, die deze woorden tot u spreekt, doch het is de Vader, die tot u spreekt door mij". Zou Jezus misschien een soort medium geweest zijn? Maar dat kan niet: Hij was de zoon Gods. Gods stem sprak door Hem tot de mensen. Was Hij dan misschien een geïnspireerde? Maar daarover moeten wij natuurlijk ook niet praten. Jezus is iets, waardoor een Hogere Kracht tot uiting komt. Hoe, daarover mag ik geen vragen stellen. Bovendien: het is niet zo belangrijk meer, want daarvoor is alles te lang geleden. Maar is de liefde gods deze vreemde kracht, die een Hogere essentie van leven lijkt te zijn, deze kracht die het noodlot van werelden omvat, - tot uiting gekomen in een klein kind, geboren uit onaanzienlijke ouders in een stal, omdat er elders geen ruimte voor hen was -, dan zijn er mogelijkheden.

Dit kind werd, volgens de overlevering, in leven gehouden en vertroeteld dankzij de liefdevolle hulp van een stel onaanzienlijke herders. Het lijkt zo klein, hulpeloos, dat ik mij onwillekeurig

afvraag, of er vandaag aan de dag niet ergens, ergens misschien, heel misschien, een dergelijk Licht zou kunnen ontstaan om deze wereld opnieuw Licht te brengen. Dat lijkt mij het belangrijkste op dit kerstfeest: niet wat er in het verleden is geweest, want uiteindelijk zijn degenen, die nu de Jezus van eens volgen, deze epigoon van vrede, nu niet direct getuigenissen van de onmetelijke liefde Gods. Zij hebben op deze wereld, in de naam van hun meester, zoveel mensen vermoord, zoveel misdaden bedreven, dat wij ons, naar ik meen, met die volgelingen maar niet al te veel bezig moeten houden. En zij zijn alles, wat ons van Hem rest.

Het is natuurlijk wel aardig te zeggen, dat hij ons afgezanten op aarde heeft achtergelaten. Ik wil dit desnoods nog aanvaarden ook. Misschien is Paulus VI wel werkelijk zijn filiaalhouder van het ogenblik. Ik weet het ook niet. Maar een ding weet ik wel zeker: dat de pausen in het verleden zich vaak even gemeen of zelfs nog gemener hebben gedragen dan de aardse vorsten. Ik weet alleen wel zeker, dat er aan het pauselijke hof in het verleden evenveel losbandigheid is geweest als overal en dat er op het ogenblik in het Vaticaan evenveel, of meer wordt geïntrigeerd als in de UNO, of meer. Neen. Ik wil ze respecteren, de verkondigers van het verleden, van het Christusgebeuren, het kerstkind. Ik wil hen respecteren omdat zij waarschijnlijk eerlijk denken en geloven, wat zij zeggen en daarbij steeds weer vergeten, wat zij zijn. Maar ik geloof dat wij niet kunnen volstaan met alle vrome kerstverhalen en wensen zonder meer. Maar daarover moet u zelf maar eens nadenken, wanneer u de tijd kunt vinden.

Vandaag is het weer tweede kerstdag, de dag van vreugde, vrolijkheid. Er is nog wel plaats voor een stille nacht, heilige nacht, maar dan bij voorkeur als foxtrot of samba gespeeld: 'stillenacht chachacha'. Zeker: feest moet er zijn, dus hef de roemer en verslind het laatste stukje kalkoen, of kip à la grand-mère van gisteren. Of eet en bezat u alvast aan de eerste oliebol, die u, in voorbereiding voor het nieuwe jaar, reeds hebt ingeslagen. Het is feest. Laat ons ons dan a.u.b. niet bezig houden met kerstideetjes en vraagstukken. Het kindeke is geboren, wij hebben halleluja geroepen, het stalletje pronkt in al zijn sentimentele pracht, dominee heeft gepreekt, het leger des heils heeft vrome liederen gespeeld, de paus heeft de gehele wereld gezegend. Nu is het de tijd voor feesten, vrijetijdsbestedingen enz. Halleluja.

Misschien hebt u wel gelijk, wanneer u zo denkt. Maar ik word er onwel van: Hoeveel mensen verrekken er vandaag, tijdens dit heerlijke vredesfeest, van de honger? Hoeveel eenzame oude mensen, met of zonder kerstpakketje van kerkewerk of steun kreperen innerlijk tijdens deze dagen, omdat er niemand is, die nog aan hen denkt? Halleluja. Maar hoeveel mensen zoeken op het ogenblik naar wat inhoud in hun leven en vinden niets? Hoeveel mensen verdrinken hun onvrede niet in deze dagen hopeloos en nutteloos in alcohol, of in de Maas? Halleluja. Maar hoevele mensen zoeken de roes van lsd of hennep, omdat er voor hen niets meer van werkelijke waarde in de wereld schijnt te bestaan?

Stille nacht, heilige nacht De herdertjes lagen bij nachte Jaja, laat ze maar liggen Pardon. Dat mag niet. Ik mag geen strafpredicatie houden op deze dag. Trouwens, ik heb het niet tegen u, helemaal niet. U bent nu eenmaal kinderen van uw tijd en ik gun u uw kerstfeest van harte. Wanneer u tenminste maar een ding wilt doen: niet alleen maar naar het kerstboompje kijken en spreken over de sfeer van welbehagen en de noodzaak de christelijke moraal te handhaven in eigen omgeving en de bijbel te verkondigen aan de arme heidenen, maar eindelijk eens na willen gaan denken over de werkelijke waarden van het kerstgebeuren. Wanneer u zich t.m. eens af wilt vragen: Zou er misschien een liefde zijn, die niet op menselijke wijze "vrede" hoeft te heten, maar die toch elke mens het zijne wil geven en meer dan het zijne.

Vraag u tenminste eens af, of er misschien ook nu ergens in sfeer of wereld een dergelijk Licht zou kunnen zijn, een uitstraling, zo sterk, dat de simpele eenvoudige, zowel als de hooggeleerde professoren en wijsgeren dit kunnen zien en voor een ogenblik verstommen, niet meer denkende aan hun eigen belangen of eigen belangrijkheid, zodat allen kunnen voelen en zeggen: Hier is het Licht van God. Het is niet noodzakelijk op deze dag te spreken over de inhoud en waarden van Aquarius. Maar wij kunnen de parallel trekken tussen eens en nu. En dat is zinvol. Ik geloof namelijk, dat er heel vaak op deze wereld iets van een goddelijke liefde kenbaar is

geweest. Zeker, degenen, die dit kenbaar maakten, waren altijd weer hervormers, rebellen. Ook Jezus was in zijn dagen een rebel.

Want zoals allen, die de goddelijke waarheid en liefde tot uiting brengen, trok hij zich niets aan van de visie van de overheden van zijn land en tijd, als de farizeeën, de schriftgeleerden enz. enz. Jezus trok zich niet zoveel aan van alles, wat deze mensen de wereld als deel van gods wil hadden gedicteerd, ja, van de voorschriften van overheid en geloof trok Jezus zich maar net zozeer aan als noodzakelijk was om niemand onnodig te kwetsen. En hij trok zich er geheel niets van aan, zodra een andere waarde of noodzaak in zijn ogen groter was. Als Jezus in uw dagen geleefd zou hebben, zou hij waarschijnlijk met snor, baard en lange haren rond hebben gelopen, gekleed in een hip hemd en de gedegen burgers en overheden van heden hetzelfde voor hebben geworpen, als hij dan in zijn leven de farizeeërs verweet.

Dat betekent niet, dat Jezus de mensen van heden op een enkeling na, veracht zou hebben. Hij zou gezegd hebben: zijn jullie dan zo arm, dat je niet meer kunt begrijpen, hoe rijk het leven kan zijn? Jezus leeft niet in deze dagen. Maar zouden er niet in alle tijden steeds weer van die geestelijke lichten geweest zijn? Ik meen, dat ik er enkele van ken: mensen, die ondanks hun werkelijke betekenis op de duur genaast zijn door het vrome establishment als b.v. Frans van Assisie: de dwaas, die respectabiliteit en ouderlijk gezag aan zijn verhoorde voetzolen lapte, predikte tegen vissen en vogels en levensvreugde kende temidden van wat allen in zijn tijd als uiterste armoede en ongemak beschouwden. Zij zijn er geweest, de grote en kleine lichtdragers, zoals bv. in de eerste wereldoorlog William Boyle, het eenvoudige aalmoezeniertje, dat tegen zijn wil naar het front gestuurd wordt en dan ineens boven zichzelf schijnt uit te groeien. Van voorschriften trekt Willem zich dan niet veel meer aan, zoals hij zich niet afvraagt, of de gewonden en zieken nu toevallig Engelsen, Fransen of Duitsers zijn. Hij schijnt zich temidden van al die strijd en ellende nog maar een enkel ding af te vragen: kan ik jullie iets van zekerheid, rust en vrede geven? Hij is in de ogen der autoriteiten een wat vreemd mannetje, dat je veel moet vergeven, omdat hij, alleen om de geschokte zenuwen van de mannen wat tot rust te brengen, het waagt tijdens een aanval of beschieting zonder helm of gasmasker door de loopgraven te gaan en zo veel doet voor het moreel. Een veemd mannetje, dat altijd gelukkig schijnt te kunnen zijn, zelfs wanneer het voortploetert door modder, stank en rattenholen van de loopgraven.

Misschien ben ik een dwaas, maar wanneer ik iemand zie, die zozeer zichzelf weet te vergeten en zoveel levensblijheid in zich draagt, proef ik daarin de geest van kerstmis. Voor de wereld van heden is een dergelijk gevoel wel dwaasheid, neem ik aan. Hoe kan het anders in een wereld, waarin het voldoende schijnt te zijn, dat er eens mogelijk een kindje in een stal heeft gelegen en men daaruit nog winst weet te maken door opwindbare kerststalsetjes te maken, waarin de heilige figuren onder begeleiding van een speeldoosje schokkerig bewegen. En vol vrome ontroering constateert men, dat Jozef zorgelijk het hoofd schudt, terwijl Maria zit te wiegen en het kindje met armen en benen spartelt. Dergelijke dingen zijn voor mij een zegepraal van de techniek over het innerlijke Licht. Maar voor mij is het kerstfeest: alleen een feest wanneer het gaat om het innerlijke Licht. Mogelijk denk ik volgens de opvattingen van de mens hier verkeerd. Maar wat men de Christus noemt was niet eenvoudig een predikend gezag. Dat heeft niets te maken met het zalvende toontje van mensen die dan nog wel enkele arme zielen willen redden, terwijl zij in zich gevoelen, dat zij reeds uitverkoren en zo boven anderen verheven zijn.

Christus is volgens mij: mens zijn met de mensen, niet de mensheid willen verheffen en veranderen, tot zij precies zo is geworden, als men haar wil hebben, een hervormen van de mensheid dus, maar een aanvaarden van allen en een liefhebben van allen zonder uitzondering of oordeel. Christus beleven betekent voor mij: vreugde scheppen in het feit, dat je mens bent met de mensen, kracht vinden in het feit, dat je ontstaan bent uit dezelfde kracht, waar al die mensen uit zijn ontstaan, te weten dat je erbij behoort, terwijl je innerlijk erkent, dat er sprake is van een zelfs nog groter geheel, waarvan ook jij deel uitmaakt. Dat is christen zijn voor mij. Dit is volgens mij het ware christendom en hierin ontmoet ik, naar ik meen, de Christus steeds weer.

Dacht u, dat dit alleen maar een zaak van het verleden was, dat je die Christus niet ook nu op aarde kunt aantreffen? O, die Christus heet vandaag natuurlijk op aarde geen Jezus meer. Hij heet misschien Jan, Piet, Ferdy, Henk of Herman. Misschien leeft in deze tijd van emancipatie de christusgeest wel in mensen als Daatje, Toos, Liesbeth. Want het verschil tussen de mogelijkheden van een man en een vrouw is, zeker ook op geestelijk gebied, zo groot niet meer in deze dagen. Ik geloof, dat die liefde voor de mensheid het enige is, wat in deze dagen een kerstfeest zou kunnen rechtvaardigen. Aan de andere kant meen ik, dat een kerstfeest, dat zich gerechtvaardigd acht door een kort bestand in een oorlog, of door een welwillende gave aan de minvermogenden bv. door storting in de kerstpotten van het leger des heils, een paskwil is, iets wat eigenlijk niet zou mogen bestaan. Ik geloof, dat je vreugdig kunt leven, dat je in het leven aan kracht en betekenis kunt gewinnen, zonder dat er een kerstboom bij hoeft te komen, zonder dat je een winterzonnenwende-feest omhangt met christelijke symbolen.

Zoals ik het onzinnig acht de behoefte aan een paar extra vrije dagen om eens heerlijk uit te gaan en te vieren, zonder meer om te vormen tot een " christelijk feest" met een " hogere" betekenis. Jawel, meneer de Uil. Dat hogere behoort grotendeels in Fabeltjesland. Men heeft het hogere heus niet nodig als verontschuldiging om eens lekker te feesten. Het is beter de vrome achtergronden dan maar te vergeten en iets van je levensvreugde met anderen te delen, een ogenblik gewoon mens te zijn. Vergeet maar liever, dat het feest anders is, dat je zelf anders bent. Zoek een ogenblik werkelijk met vreugde te leven en de vreugde met de wereld te delen, zonder alleen maar te denken aan jezelf. Dan vind je een werkelijke betekenis en voor 't leven en voor Kerstmis en voor Christus: een ogenblik van ondergaan in een goddelijke scheppingsgolf, zonder stil te blijven staan bij de kleine verschillen en graderingen, die de mensen gemaakt hebben. Dan pas is het werkelijk feest, is het werkelijk Kerstmis. Ik geloof, dat de tijd, waarin dit weer zal gaan gelden weer gaat aanbreken.

Meer dan langere tijd tevoren leeft men op het ogenblik weer in een periode van veranderingen. Misschien ziet u het niet zozeer. En als ik nog een maal een parallel mag trekken met het verleden, zonder u te vervelen: men zegt, dat de geboorte van Jezus de dood van het heidendom en de heidense goden aankondigde. Ik kan mij vergissen, wanneer ik stel, dat dit alleen waar is, omdat juist de grootste heidenen zich toen christenen zijn gaan noemen, maar in ieder geval betekende het een verandering, een ondergang van vele oude filosofische denkbeelden. Rond de tijd van Jezus' geboorte vinden wij in de filosofie voor het eerst nieuwe syntheses. In die tijd ook waren de Grieken eindelijk naar een beter inzicht in de structuur van het Zijn aan het zoeken en erkenden zij nieuwe mogelijkheden t.a.v. de materie. In die tijd ook was het als Godgegeven recht van de hogere standen eindelijk in het geding gebracht, en werd de oude wijsheid van door de goden uitverkorenen en door goden zelf op de troon geplaatste heersers ten laatste wat meer kritisch gezien. De mensen maakten een groot deel van hun leven eindelijk min of meer los van de verering van ongeziene machten en dorsten zichzelf toe te geven, dat een priester, koning of keizer evengoed gek kon zijn en doen als iedere andere mens. Rond Jezus' geboorte ging ook veel van de barbaarse schoonheid van de Oudheid ten onder. De sublimatie van bv. de byzantijnse (bedoeld: keizerlijke?) levensrijkdom zou al snel overgaan naar een steeds grotere kerkelijke rijkdom met een steeds minder rijk beleven van het zijnde. Het was de tijd, dat de hoop op menselijke waardigheid bij de slaven steeds sterker begon te worden, de tijd, waarin legers zich zelfstandig begonnen te maken, de tijd waarin de goden tot symbolen werden en niet langer meer machten waren, waarop je je leven geheel durfde baseren. Zoals ook een voortekenen niet langer meer werden beschouwd als een onvermijdelijke vaststelling van feiten op een kosmische schaal.

Jezus wordt op de wereld geboren en binnen 300 jaren voltrekt zich op de wereld een algehele volte face. Het leven en bestaan van de mensen ondergaat grote wijzigingen. De vrijheden en banden van stammen wordt steeds meer de door niet uit eigen omgeving voortgekomen regels en bindingen van grotere rijken. Na die 300 jaren heeft grotendeels het natuurgeloof en de machtsdrang plaats gemaakt voor de beweegredenen van een centraal geleid christendom. De ontwikkelingsmogelijkheden voor de eenvoudige mensen zijn in deze tijd vertienvoudigd. Lezen en schrijven worden steeds meer algemeen toegankelijke zaken, terwijl gelijktijdig steeds meer remmen worden gesteld voor een geheel vrij denken. Er groeit, ook bij de z.g. heidenen, een

vorm van vroomheid, die niets meer te maken heeft met, of gebonden is aan, materiële omstandigheden. Het materialisme slaat om in bijgeloof en dromerijen, zeker, maar daarnaast zien wij overal tekenen van een vinden van nieuwe innerlijke kracht.

U leeft in een tijd, waarin het materialisme nog alles schijnt te beheersen. Maar er is reeds iets aan het veranderen. Stormen gaan over de wereld. Maar ook zien wij overal in de wereld nieuwe profeten optreden, nieuwe verlossers zich voorstellen. Zou er dan misschien ook nu weer sprake van Christus op aarde zijn? Zou naast de brengers van wijsheid en leer misschien ook nu weer de goedheid op aarde geboren worden? Het is natuurlijk maar een vraag. Maar als wij zo denken, kunnen wij toch misschien terecht zeggen, "je ziet het: Kerstmis is gekomen". Niet, omdat er eens op aarde een Jezuskind geboren werd, maar omdat ook nu de liefde Gods op aarde aanwezig is. Als u er zo over denkt: prettig kerstfeest, zalig Kerstmis. Vier uw feest met het denkbeeld: ergens moet meer goedheid te vinden zijn, ook in mijzelf.

En zo ga ik besluiten met het volgende: wat was eigenlijk het meest opvallende verschijnsel van het eerste kerstfeest? Zoals het staat in de evangeliën? Het meest opvallende is, naar ik meen, het feit, dat er na de geboorte van het kind opeens een golf van ontroering van goedheid waart over allen, die er contact mee hebben. De herders zijn heus geen zachte mensen. Toch vergeten zij opeens, hoe sterk en groot zijzelf wel zijn, hoe gemeen de wereld is. Zij laten hun schapen alleen. Zij brengen hun gaven en vinden voor een kort ogenblik hun enige vreugde in de vreugde van een ander. Het feit, dat mensen opeens hun hoogste vreugde vinden in de vreugde van anderen, is wel het meest kentekende in het verhaal over de kerstnacht.

De hallelujasfeer compleet met engelen zegt mij niets. Dat is alleen de aanleiding, een christelijke revuescène, gebouwd rond de ster Jezus. Het werkelijke middelpunt van het gebeuren is de uitstraling van het kind, die gloed, die je geen licht kunt noemen, die je geen mirakel kunt heten, maar die - hoe dan ook - de diepe en goede menselijkheid van allen naar voren schijnt te brengen. Zelfs wanneer de drie wijzen of koningen uit het oosten komen naar de kribbe, is het belangrijkste niet, dat zij belangrijke mannen zijn, of dat zij gaven offeren, maar dat zij hier, bij het kind, voor een ogenblik werkelijk mens kunnen zijn, hun wijsheid en hoogheid vergetende. Zij zijn één met de eenvoudige herder, vergeten een ogenblik al wat hem zou kunnen doen verschillen van anderen. Dat is voor mij het grootse van een kerstfeest. Het grootse dat ik niet alleen maar zie 2000 jaren geleden, maar verwacht te hervinden, steeds weer, zowel in deze tijd als later.

Ik verwacht geen religieuze pudding, overgoten met de saus der vroomheid, maar de liefde tot het leven, de liefde voor het levende, die je er zelfs toe kan brengen jezelf te vergeten, al duurt dat misschien maar een ogenblik. Ik verwacht, dat de liefde voor de mensen op aarde zal wandelen als tevoren. Ik verwacht dat, wat wij de Christus noemen, zich ook nu zal openbaren in de harten der mensen, zich zal openbaren in de uitspraken van wijzen en leringen die gegeven worden, maar bovenal in de aanvaarding van het leven en het Licht van het leven in alle dagen. Daarom wens ik u allen werkelijk en oprecht een prettig kerstfeest. En u hoeft om dit alles waarlijk de kerstkrans niet te laten staan, of de kerstgans naar de armen te brengen, wanneer die er nog zijn in uw land. Wilt u er alleen wel aan denken, dat het voor de mensen zo erg belangrijk is, dat er tenminste iemand is, die zich iets van hen aantrekt? Trek u iets aan van uw medemensen, schenk hen een klein beetje van het Licht, van de erkenning, de liefde, die in deze dagen onze hoop en herdenking uitmaakt.

Ik geef nu het woord aan de tweede spreker. Na zijn betoog kunt u dan hopelijk, al dan niet gesticht, met een zonnig humeur naar uw kerstbomen en andere huiselijke beslommeringen terugkeren.

Tot ziens.

Zo, vrienden.

Ook ik wil even het mijne over Kerstmis zeggen. Over "kerstfeest, schoner dan de dagen". Spottend zou je op kunnen merken, dat hiermede zeker bedoeld wordt op de lange nachten rond deze tijd. Maar naar ik meen is de zin van dit alles méér bevat in de vraag: "Wat zijn wij?" Ik wil u geen kerstlegenden vertellen of de christelijke gebruiken en overtuigingen aftuigen, maar u slechts dit willen zeggen: Wij leven. U in uw wereld, ik in de mijne, mijn leven. Dit leven heeft alleen betekenis, wanneer wij meer zijn dan onszelf.

Het leven moet ons verbinden met de Kracht, die in ons allen schuilt en die rond ons overal aanwezig is, met het onbegrepen, dat wij God noemen. Het leven moet voor ons een verbinding met de wereld vormen, waarin en waaruit wij leven. De erkenning van die Kracht moet in ons bestaan en van ons uitgaan tot wij het overal erkennen, in de bomen en planten rond ons, in de dieren. Wij moeten één worden met de Kracht van het leven tot wij één zijn geworden met de vluchten vogels, die, gevlucht voor noordelijker koude, in de bomen zitten te kwetteren, en mee kunnen dromen met een wordende bloem, die, borende door de harde aarde, probeert een eerste stukje groen naar boven te brengen.

Eén zijn met Al is het doel. Ik leef, u leeft. Wat is dan in feite dit leven? Ons leven is in feite een verbondenheid en een besef. Wij weten niet, wat de werkelijkheid is van onze wereld, want wij kennen ternauwernood onszelf, laat staan onze wereld. Máár wij weten, dat wij leven, dat wij beleven, dat wij gevoelen, denken, dat wij in onszelf voortdurend dromen. Wij weten, dat wij bestaan. En hoe kunnen wij bewust bestaan zonder het andere?

Stel je jezelf eens voor: verlaten, zonder de aarde, die je voetzolen kunen voelen, zonder de lucht, die je longen kan strelen of je verstikken, zonder licht om de ogen te beroeren, zonder iets. Dan zijn er misschien nog gedachten. Maar die verwezen zo snel, zij vervallen en vergaan. Wat overblijft, is een niets. Dan volgt nog een laatste galm van waanzin en, al kan het bestaan nog voortgaan, alle besef is verdwenen.

Maar wanneer je de aarde voelt drukken tegen je voetzolen, wanneer de wind rond je speelt, wanneer de tastzin voortdurende beroering van stoffen en weefsels ondergaat, wanneer reuk en smaak gezamenlijk een voortdurende erkenning en beoordeling van je wereld gaan betekenen, leef je. Wanneer je gaat erkennen, hoe het leven is van een bloem, beseft wat een ander wezen, een andere mens denkt en leeft, wanneer je de reumatiek van de een en de dartele, wat onnozel levensvreugde erkent van een kind, dat nog niet nadenkt over morgen, dan leef je pas intens.

Wij zijn deel van een totaliteit. Achter alle verschillen ligt één werkelijkheid, waarvan wij allen deel zijn. Er is slechts één alomvattende Kracht in het bestaan en daarvan zijn wij allen deel. Ik zou u op deze kerstdag niet willen wijzen op allerhande dingen als de verlosser, die op aarde is gekomen en zo. Ik zou u willen wijzen op God, uit wie wij allen leven, in wie wij allen voortbestaan en tot wie wij allen terug moeten keren, omdat het eenvoudig niet anders kan. Ik zou u willen herinneren aan de verbondenheid, die daarom bestaat tussen ons en alle anderen. Wanneer ik een ander dood, dood ik iets van mij zelve. Wanneer ik een ander liefheb, geef ik ook mijzelf iets van liefde. Wanneer ik mijn bezit en mijn kunnen deel met een ander, word ik niet armer, want de aanvaarding of vreugde van de ander is mij een vermeerdering van mijn rijkdom.

Ik ben verbonden met alle dingen. Niet in de zoetsappige liefde, die alles goed wil praten en alles met een bloem wil sieren, maar in een aanvaarding en genegenheid, die verder gaat dan de demonstratie: die de erkenning is van een eenheid, die voor mij groter is dan al het andere.

In mij zelf voel ik, hoe denkbeeld na denkbeeld wordt opgestapeld, tot een toren schijnt te verrijzen, die mij zo hoog brengt, dat ik mijzelf kan ervaren als deel van het geheel. In dit alles ken ik God als de specie, die alle dingen tesamen voegt, als de Kracht, die zelfs het kleinste op de meest juiste wijze samenhoudt.

Dit alles is misschien wel een zeer persoonlijk beeld. Maar kan ik daarom leven zonder anderen? Kan ik leven zonder verbondenheid met het andere? Kan ik mij terugtrekken in eenzaamheid en zo, zonder iets toch nog blijven beseffen, wie en wat ik ben? Verbondenheid is voor mij het feest, de kern van het feest, dat Kerstmis heet. Verbondenheid, eenheid in God - of eenheid van menszijn, humanitas als u wilt.

Die eenheid is het enig belangrijke. Het is niet belangrijk, hoe wij elkaar ontmoeten: wanneer wij elkaar maar ontmoeten. Het is niet belangrijk, waarom wij denken, wanneer wij elkaars denken maar erkennen en er rijker door worden, zo groeiende tot een beseffen, waarbij niet meer het onderscheid telt, maar alleen het begrip, de overeenkomst.

De goddelijke Kracht, waarin ik geloof, zie ik niet enkel als een zegen, een regen, die van bovenuit de aarde doordrenkt. Ik zie haar tevens als de sappen, die alles doortrekken en leven mogelijk maken.

Ik zie de kracht van het leven niet alleen als iets wat hier, in mij is, maar tevens als een zon, die leven geeft. Kortom: ik zie de goddelijke kracht als datgene, wat eerst alle verschijnselen mogelijk maakt. Maar daardoor zie ik ook alle verschijnselen als de essentie van de goddelijke Kracht.

Ik geloof in een God. Dat is een geloof. Ik geloof in de liefde van die God. Dat is mijn geloof. En ik geloof, dat de liefde van die God zich manifesteert in al het geschapene en kenbaar kan worden vanuit al het geschapene. Ik geloof, dat deze liefde, die wij Christus noemen, altijd en overal aanwezig is, wanneer wij maar bereid zijn haar te aanvaarden. Ik geloof, dat er geen aparte verkondiging van node zou zijn, wanneer wij allen maar open zouden staan voor deze uiting van de liefde Gods. Ik geloof, dat de grenzen tussen de tijden weg zouden smelten, dat incarnaties één geheel zouden worden, dat tussen werelden en sferen dan geen verschil meer zou zijn, zodat wij eeuwigheid zouden zien in een oneindige verscheidenheid.

Gods liefde is ook de liefde, die een mens tegenover een mens koestert. Het is de verwondering van een mens, die schoonheid aanschouwt. Dat is het welbehagen van eenieder, dat, zich schurkende, zich koestert in de warmte van de zon, van een kachel.

Gods liefde is in al die dingen. Gods liefde is de enige waarheid van hetgeen wij Kerstmis noemen. Al het andere is illusie. Laat ons die liefde vinden, opdat wij een kerstfeest kunnen beleven en niet slechts vieren. Ik zeg u, dat er een eeuwigheid is van Kracht. Die Kracht is de uwe, wanneer u haar aanvaarden kunt. Ik zeg u, dat er een eeuwigheid is van wijsheid, die alle dingen omvat, een wijsheid, die de uwe is, wanneer u uw begrensdheden kunt vergeten, wanneer u kunt leren, lief te hebben zonder voorbehoud, kunt eisen zonder centralisatie zelfs van die liefde op een ding, één wezen, één vorm of gedachte.

Wanneer u het geheel van het leven zo intens lief kunt hebben, dat u a.h.w. de liefde van het leven inademt en door uw poriën weer van u uit doet gaan, wanneer uw hart klopt van vreugde over het leven, zelfs wanneer het móeten en lijden met zich brengt, omdat je moogt zijn, moogt denken, moogt delen in het geheel, moogt helpen, behoren u de waarden van de eeuwigheid.

Dit is voor mij de essentie van het kerstfeest, de werkelijke Christus, die ook in ons waart en manifest kan worden. Dit is de verlossing, de bevrijding, die wij kunnen vinden. Een bevrijding niet zozeer van een schulden of zondenlast, die je door de mensen en hun denken wordt aangemeten, maar van je beperktheden, zodat je eindelijk kunt wandelen met God. En deze wereld is weer een paradijs, wanneer je leert te wandelen met God. Maar het schoonste paradijs wordt tot een hel, wanneer je er moet wandelen in eenzaamheid.

"Christus is geboren" betekent mij: bevrijd worden van de grenzen en beperkingen, leven niet in bandeloosheid, maar in erkenning. Het betekent mij eenheid met al het andere, niet om zo tot meer dan een ander te worden, maar omdat je juist zo niet werkelijk meer kunt zijn dan een

ander. Eenheid ook met de hoogste Kracht, niet omdat je zo sterker wordt, maar omdat dit de enige wijze is om te leven in de werkelijkheid.

Dan wordt de strijd van het leven de vreugdige strijd, waarin je jezelf bewijst, zonder ooit daardoor een ander te schaden of te misachten: de dartele eenheid, waardoor je een steeds grotere vreugde opbouwt in die ene werkelijkheid, die alle tijden overleeft. Moge het, vrienden, u gegeven zijn, het kerstfeest op deze wijze te voeren. Moge de grens tussen ons wegvallen, de beperking op worden geheven en de intensiteit van de vreugde des levens ons verenigen ondanks de schijnbare verschillen, die zo onbelangrijk zijn.
Prettige dag verder.

Kerstochtend 26 december 1969